

17. We Lwowie odbyła się uroczystość poświęcona profesorom zamordowanym w 1941 roku. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.polukr.net/blog/2017/06/lwowie-odbyla-sie-uroczystosc-poswiecona-profesorom-zamordowanym-w-1941-roku/>
18. Polskie miejsca pamieci na wschodzie: Rosja, Ukraina, Litwa i Białoruś. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://wiadomosci.wp.pl/polskie-miejsca-pamieci-na-wschodzie-rosja-ukraina-litwa-i-bialorus-6027724931605121a>
19. Polshcha profinansuie 3,5 mln hrn na restavratsiiu nadhrobkiv na Lychakivskomu tsvyntari u Lvovi. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://zik.ua/news/2017/05/16/polshcha_profinansuie_35_mln_grn_na_restavratsiyu_nadgrobkiv_na_lychakivskomu_1097061
20. Cmentarz rzymskokatolicki w Żytomierzu. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_rzymskokatolicki_w_Żytomierzu
21. Cmentarz w Żytomierzu ma już nie być „Polski” tylko „Katolicki”. Polacy stanowczo protestują. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://kresy24.pl/cmentarz-w-zytomierzu-ma-juz-nie-byc-polski-tylko-katolicki-polacy-stanowczo-protestuja/>
22. Ambasada RP w Kijowie. <https://twitter.com/PLinUkraine>
23. Miejsca Pamieci. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://luck.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/polonia_na_ukrainie/miejsca_pamieci/miejsca_pamieci
24. Ważna deklaracja MSZ: "Ochrona miejsc pamięci na Ukrainie to priorytet działań polskiej służby zagranicznej". [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://wpolityce.pl/polityka/332738-wazna-deklaracja-msz-ochrona-miejsc-pamieci-na-ukrainie-to-priorytet-dzialan-polskiej-sluzby-zagranicznej>
25. Ukraina ta Polshcha razom okhoroniatymut mistisia natsionalnoi pamiaty [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://hromadskeradio.org/news/2017/03/16/ukrayina-ta-polshcha-razom-okhoroniatymut-miscya-nacionalnoyi-pamyati>
26. Deklaratsiia Pamiaty i Solidarnosti [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/10/20/7056198/>

The article describes the places of memory and their role in the Polish-Ukrainian relations and the most important issues that arose in the context of these places. Examples of the negative tendencies towards the destruction of places of memory on the territory of two states and their consequences for the Polish-Ukrainian dialogue and understanding over the past years are given.

Key words: places of memory, Polish-Ukrainian relations, destruction of monuments, commemoration.

УДК 32:316

ББК 60.54

Олег Григор

КОНСЕНСУС ЯК ЧИННИК МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано специфіку міжкультурної взаємодії на сучасному етапі розвитку суспільства. Відзначається, що сьогодні суспільства і культури піддаються масштабному тиску, викликаному процесом глобалізації, який зачіпає фундаментальні основи світопорядку, створюючи цілий ряд протиріч. Розкривається значення та роль консенсусу як чинника міжкультурної взаємодії в умовах соціокультурної глобалізації.

Ключові слова: конфлікт, міжкультурна взаємодія, соціокультурна глобалізація, культурна експансія, консенсус.

Розвиток процесів глобалізації пов'язаний із інтенсифікацією міжкультурних комунікацій, що охоплюють весь світ і перетворюють його в єдиний комунікативний простір. Одним із найбільш значущих аспектів цього процесу слід вважати соціокультурну глобалізацію — процес наростання взаємозв'язку і взаємодії культур, що відбувається у всесвітньому масштабі. «Міжкультурність» за цих умов подекуди супроводжується культурною експансією, тобто, розширенням сфери впливу однієї культурної парадигми і нав'язуванням єдиної соціокультурної і політичної моделі організації людського буття.

Соціокультурна глобалізація, зачіпаючи такі сфери, як наука, освіта, культура, етика, ідеологія тощо не просто створює умови для взаємодії культур, а й здійснює цю взаємодію неминуchoю, породжуючи, нажалі, не тільки взаємопроникнення, а й взаємовідштовхування культур, що призводить до конфліктів. За цих умов консенсус набуває особливого значення як регулятор взаємодії і розв'язання конфліктів між різними культурами.

Проблема сутності консенсусу як феномену політичної теорії і практики досліджувалась вченими багатьох країн. Сьогодні вагомий внесок у дослідження цієї проблеми, зробили українські філософи і політологи, зокрема, І. Алексєєнко, В. Андрущенко, В. Бабкін, О. Бабкіна, В. Бакіров, В. Бебик, В. Бех, І. Варзар, К. Ващенко, П. Вознюк, В. Воронкова, І. Воронов, М. Головатий, В. Горбатенко, Н. Дембіцька, В. Денисенко, Г. Зеленько, А. Колодій, В. Корнієнко, О. Картунов, Н. Латигіна, М. Михальченко, М. Остапенко, М. Пірен, Г. Почепцов, Н. Ротар, В. Савельєв, О. Фісун, О. Чемшит, Ю. Шайгородський, П. Шляхтун, та ін.

Разом з тим, не всі проблеми політичного консенсусу осмислені достатньо обґрунтовано, зокрема роль та значення консенсусної парадигми в умовах сучасних глобальних процесів. Із урахуванням цього, метою наявної наукової розвідки є визначення ролі і значення консенсусу як чинника міжкультурної взаємодії в умовах соціокультурної глобалізації.

Почнемо із того, що міжкультурну взаємодію ми розуміємо як сукупність різномірних, різномірних зв'язків, відносин і процесів функціонування культурних систем, які впливають одне на одного. Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. У першому випадку комунікаційна взаємодія є вільною від примусу і сприяє взаємозбагаченню культур. Глобалізація сприяє прискоренню соціокультурної динаміки, значному збільшенню обсягу інформації, яка споживається індивідом. Вона долає здавалося б непорушні протягом багатьох століть політичні кордони та ідеологічні бар'єри, формуючи єдиний духовний простір, в якому представлені цінності всіх народів і цивілізацій.

У другому випадку — вона може закладати основу для виникнення конфліктів світового масштабу. Серед них — цивілізаційне протистояння. Загострюються протиріччя між цивілізаціями, насамперед між християнським і мусульманським світом, які можуть призвести до масштабного конфлікту, а в подальшому — до деградації цивілізації. Так, відомий розробник цивілізаційної теорії А. Тойнбі в книзі «Цивілізація перед судом історії» називає кілька прикладів експансії розвинених цивілізацій: сирійська, греко-римська, шумерська і остання — західноєвропейська експансія [i, с. 100].

Сьогодні відбувається формування нових центрів сили й боротьба між ними за лідерство. На роль нових світових лідерів претендують ЄС, Китай, Індія, Бразилія та Росія. За прогнозами сумарний обсяг ВВП країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай) до 2050 р. перевищить обсяг ВВП країн «великої сімки». Світ перетвориться на багатополярний з можливими конфліктами між центрами сили [ii, с. 189].

Насильницькі культурні впливи приводять до порушення традиційних ціннісних установок. Промислова революція на початку XIX ст. дала людству нові привабливі соціальні і культурні можливості в порівнянні з минулим способом життя. Їх руйнівний вплив яскраво проявилось в середині XX в. з появою ринкових відносин як наслідків глибинних змін життя суспільства. Ринкова економіка стала причиною руйнування сформованих соціальних інститутів тих цивілізацій, які мають принципово іншу організацію. На жаль, якщо в європейській культурній традиції, про яку ще в XIX в. говорив Е. Дюркгейм, можна знайти витоки солідарності і співробітництва, то щодо взаємодії культур в сучасному світі про подібну солідарності, а значить, і відмову від конфлікту і насильства не йдеться.

Відомі соціологи Л. Поланьї і А. Здравомислов стверджують, що результатом стає втрата почуття самоповаги і криза традиційних поведінкових норм — незалежно від того, чи йдеться про народ чи класі, чи є першоджерелом процесу так званий «конфлікт культур» або зміни в становищі певного класу усередині суспільства [iii, с. 76; iv].

З огляду на це, необхідним виявляється об'єднання трьох вимірів: культури, цивілізації й глобалізації в одному контексті, в системному усвідомленні, щоб зрозуміти як в принципі можливо досягнути консенсусу між народами в процесі зближення культур і цивілізаційного розвитку Заходу і Сходу, Півночі і Півдня, виходячи з того, що він набуває все більшого практичного значення в умовах тотальної глобалізації для представників різних націй, етнічних груп тощо. Як показує світова практика — війни, зіткнення між представниками різних релігійних і етнічних груп, різноманітні форми протестів й інші прояви конфліктів в міжкультурних комунікаціях найчастіше відбуваються в країнах із чітко вираженими лініями культурного розколу, який проявляється в протистоянні культурних цінностей.

Сучасний світ сповідує ідеї мультикультуралізму, релятивізму, тому основним джерелом конфліктів в цьому новому світі дослідники вважають в першу чергу не ідеологічні чи економічні причини, а культурні [v]. Такий підхід базується на переконанні, що культура складається з набору конкретних елементів, які відрізняють одні культури від інших і виключають будь-яку можливість взаємопроникнення і повного взаємопорозуміння між представниками різних культур.

Але в цьому відношенні кожна культура (незважаючи на її позитивну організуючу силу, за допомогою якої виявляються стосунки всередині груп, між групами і між культурами в цілому) містить в собі насильницький потенціал, який може розкритися в процесі культурної комунікації і особливо гостро — у комунікаційній взаємодії між культурами.

Ступінь впливу культури залежить від характеристик сторін комунікаційної взаємодії, які оперують різними культурними кодами й складаються з ідей, установок, стереотипів. Культура в її насильницькому прояві визначає конфлікт, впливає на те, як він буде інтерпретуватися, протікати і розвиватися. Для конфлікту, безумовно, необхідна наявність акторів, що взаємодіють один з одним. Актори або групи акторів розглядають все прийняте в «своїй» культурі як «природне» і «правильне», а прийняте в інокультури — точно навпаки. При цьому кожна група вважає, що їх норми підходять не тільки для них самих, але і для інших груп, що належать іншим культурам.

Конфлікт в міжкультурній взаємодії, як вже зазначалось, може бути спричиненим нав'язуванням культури із застосуванням засобів примусу або за допомогою насильницьких практик. Так, наприклад, в якості методу регулювання міжетнічного протистояння домінуюча група може вдатися до штучної асиміляції. На відміну від штучної асиміляції, природна асиміляція — результат історично тривалих процесів і не носить характеру цілеспрямованої політики. Штучна асиміляція є процесом, за допомогою якого підпорядкована група змінює свою ідентичність, приймає характеристики домінуючої групи і в кінцевому підсумку зливається із більшістю. Тобто, представники іншокультурних меншин повинні залишити свою культурну окремішність, щоб стати частиною іншої, часто протилежного культури. Попри це, утвердження своєї ідентичності нерідко пов'язана з боротьбою за неї [vi, с. 23].

Як влучно визначив свого часу американський філософ С. Хантінгтон, ідентичність на рівні цивілізації буде ставати все більш важливою, і вигляд світу буде значною мірою формуватися в ході взаємодії семи-восьми великих цивілізацій. У цілому до культурно-цивілізаційних систем (ойкумен), слід віднести Північноамериканську, Центральноамериканську, Південноамериканську, Австралійську (включаючи Нову Зеландію), Південно-африканську, Центрально-африканську, Північно-африканську, Західноєвропейську, Східноєвропейську,

Російську, Близькосхідну, Середньосхідну, Центрально-азіатську, Індійську, Китайську, Японську, Південно-східної Азії, Тихоокеанську. Цілком імовірно, що найзначніші конфлікти майбутнього розгорнуться вздовж ліній розлому між цивілізаціями, тому що:

По-перше, відмінності між цивілізаціями не просто реальні. Вони – найбільш істотні. Цивілізації різняться своєю історією, мовою, культурою, традиціями та, що найважливіше, релігією.

По-друге, світ стає більш тісним. Взаємодія між народами різних цивілізацій посилюється. Це веде до зростання цивілізаційної самосвідомості, до поглиблення розуміння відмінностей між цивілізаціями і спільності в рамках цивілізації.

По-третє, процеси економічної модернізації і соціальних змін в усьому світі розмивають традиційну ідентифікацію людей з місцем проживання, одночасно слабшає і роль нації-держави як джерела ідентифікації. Лакуни, що утворилися в результаті, здебільшого заповнюються релігією, нерідко у формі фундаменталістських рухів.

По-четверте, зростання цивілізаційної самосвідомості диктується роздвоєнням ролі Заходу. З одного боку, Захід знаходиться на вершині своєї могутності, а з іншого, і можливо саме тому, серед незахідних цивілізацій відбувається повернення до власного коріння.

По-п'яте, культурні особливості та відмінності менш схильні до змін, ніж економічні і політичні, і внаслідок цього їх складніше вирішити або звести до консенсусу і компромісу.

Однак, деякі дослідники, в їх числі М. Кастельс, вважають, що ідентичність не є жертвою глобалізації, а навпаки — її продуктом [vii]. Глобалізація спровокувала актуалізацію протестних рухів на захист етнокультурної ідентичності, на тлі глобальних процесів ідентичності почали навпаки більше проявлятися і репрезентувати себе, щоб чинити опір загальному етнічному рівнянню. Завдяки глобалізації відбувається структурне ускладнення і змістовне збагачення ідентичностей, їх гібридизація, в результаті чого ідентичність стає багатошаровою, поєднуючи в єдиній структурі етнокультурний і глобальний рівні. Таким чином, глобалізація фактично розмножує ідентичності, а не знищує їх.

Візьмемо проблеми міграції. Неминуча розбіжність на рівні базових норм і цінностей між іммігрантами та громадянами старих національних держав досягає критичного рівня в умовах масової міграції населення в Європу з країн Магрибу, Середньої Азії, мусульманських країн Середземноморського басейну. «Мігрують не тільки економічні суб'єкти — робоча сила — в іншу країну, а й люди з культурними звичаями і цінностями» [viii, р. 741], — зауважує К. Хафец. Хоча вчені виявляють неоднорідність етнічних груп і наголошують на неприпустимості узагальнення різних поколінь при обговоренні інтегрованості іммігрантів у суспільство, вимога «навчання базовим цінностям» логічно виводиться із людської психіки. П. Бергер і Т. Лукман описують взаємодію людини з іншими як таке, що базується на вірі в можливість порозуміння та діалогу: «Я знаю, що моя природна установка по відношенню до цього світу відповідає природній установці інших людей, що вони теж розуміють об'єктивації, за допомогою яких цей світ є впорядкованим» [ix, с. 43].

Аналізуючи глобалізацію в культурно-цивілізаційному контексті, В. Зінченко уявляє глобальну метасистему у вигляді піраміди, основою якої є культура, в середині — цивілізація, і зверху — глобалізація [x]. Дійсно, культура — це колективна свідомість і спосіб (форма) відображення, розуміння, пояснення й засвоєння світу, в тому числі внутрішнього світу людини; цивілізація — результат етичного, правового й науково-технічного процесу, який виступає як визначеним чином організована міжкультурна взаємодія, що з різних сторін характеризує історичну форму організації соціумів та рівень їх розвитку; глобалізація — впливає з екстенсивного розширення всіх сфер

людської діяльності та є тенденцією й історичним процесом формування і досягнення граничної цілісності людства. Вступ світової спільноти в нове століття — це, на думку автора, принципово нова сторінка її історії, новою темою якої буде завершення зовнішніх процесів глобалізації світу, становлення його цілісності та єдності, коли культурно-цивілізаційна інтеграція домінуватиме над всіма іншими процесами формування глобального людства.

Отже, неминусе значення культури полягає у виробництві нормативно ціннісної складової народу, його характеру, стилю життя, уявлень про погане і хороше, про загальний порядок буття. Іншими словами, культура як спосіб відображення життя людей робить один народ відмінним від іншого і створює умови для відтворення окремої в культурному відношенні спільноти. Порушення логіки спільного культурного буття є результат і наслідок насадження чужої культури.

На яких основах можливий міжкультурний консенсус в умовах глобалізації? Теоретичні підходи припускають різне прочитання консенсусу в суспільстві, і для аналізу фрагментації сучасного суспільства, варто вказати на різницю між дискурсивним і ліберальним підходом. Дискурсивний підхід має на увазі, що комунікація повинна бути спрямована на досягнення консенсусу: «люди заохочуються думати в термінах загального блага, ніж особистого блага, і шукати області згоди в атмосфері взаємної поваги» [xi]. Згідно ліберальному підходу в публічному просторі відбувається боротьба інтересів, і кожен раз консенсус є вираженням тільки тимчасово стабілізованого балансу сил в суспільстві [xii]. Критики ж дискурсивного підходу вважають, що диференціація суспільства є швидше тим чинником, який зміцнює демократію [xiii].

У сучасній соціогуманітарній науці існує кілька концепцій, які пояснюють процес міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації. Одна з них — концепція глокалізації Р. Робертсона. Як в минулому, так і сьогодні глобалізація відбувається поряд з «глокалізацією», тобто пристосуванням запозичених культурних елементів до різних локальних умов на основі місцевої традиції [xiv, с. 532]. Отже, уніфікація і гомогенізація культур в одних аспектах (економіка, матеріальна культура і побут) супроводжуються локалізацією, зростанням культурного розмаїття, ренесансом колишніх культурних форм — в інших (релігія, мистецтво, духовне життя і т.д.).

У глокалізації знаходять своє відображення тенденції опору локальних культур процесам уніфікації і прагнення зберегти свою ідентичність в умовах постійного тиску західноєвропейської цивілізації як лідера глобалізації. В рамках концепції «зіткнення цивілізацій» американського політолога С. Хантінгтона цей процес трактується як «індигенізація». Аналізуючи ситуацію в світі, С. Хантінгтон зазначає, що процеси модернізації різних країн (якщо, звичайно, вони успішні) ведуть до ослаблення західного впливу і відродження, зміцнення законності і самоствердження місцевих традицій — до індигенізації національних культур. «Вони стають привабливими, коли в них бачать корінь матеріального успіху і впливу країни», — відповідає С. Хантінгтон [xv, с. 133].

Так, комуністична ідеологія приваблювала людей, коли був потужним Радянський Союз. Але ця привабливість випарувалася разом зі стагнацією радянської економіки і ослабленням її військового потенціалу. Жителі Південно-Східної Азії приписують свій економічний успіх не імпорту західної культури, а прихильності власній національній традиції. Сьогодні разом із занепадом могутності Заходу зменшується привабливість західних цінностей для інших цивілізацій і посилюється орієнтація на власну культуру. Отже, в доступному для огляду майбутньому не виникне єдина універсальна цивілізація, а навпаки, посиляться опір культур тенденціям уніфікації, конкуренція і зіткнення цивілізацій [xv].

Таким чином, міжкультурні комунікації в сучасному світі характеризуються тісним переплетенням і боротьбою двох тенденцій — глобалізації та локалізації, що мають одне загальне джерело. Пошук розумного консенсусу між двома тенденціями соціокультурної динаміки — передумова успішного розвитку національних культур в сучасних умовах, що дозволяє їм, з одного боку, зберігати свою самобутність і ідентичність, з іншого — включатися в світові цивілізаційні процеси, брати участь в продуктивному діалозі культур і освоювати їх досягнення для реалізації власних цілей розвитку. А отже, локальні і глобальні тенденції повинні перебувати у відносинах комплементарності, взаємодоповнюваності.

Другою відомою концепцією міжкультурної взаємодії в сучасну епоху є концепція гібридизації Я. Пітерса, яка може трактуватися як доповнення і розвиток концепції «глокалізації» Р. Робертсона. Культурна гібридизація — це змішання, взаємопроникнення і переробка елементів різних культур в певному соціокультурному просторі. Інтенсифікація міжкультурних комунікацій в сучасному світі не обов'язково веде до загальної стандартизації та уніфікації на основі європейської культури. Локальні культури здатні адаптувати глобальні тренди до своєї «місцевої» специфіки, поєднуючи культурну гомогенність і гетерогенність.

Подібна гібридизація можлива в точках дотику глобального і локального, загальнонаціонального та регіонального. Культурна гібридизація може трактуватися і негативно як нездатність до творчого переосмислення інокультурного (в даному випадку західного) досвіду, селективного сприйняття і освоєння культурних елементів в процесі взаємодії, наслідком чого стає механічне перенесення західних форм організації суспільного життя на «рідний ґрунт» і втрата культурної самобутності.

Третя концепція міжкультурної взаємодії — концепція макдональдизації американського соціолога Дж. Рітцера [xvi, с. 497–506], яка являє собою розвиток веберовської ідеї інструментальної раціоналізації сучасних суспільств і визначається Дж. Рітцером як впровадження принципів ресторанів швидкого обслуговування в інші сфери суспільства: медицину, освіту, кіно, телебачення і т.д. Найважливішим фактором наскрізної формальної раціоналізації стають гроші, які підпорядковують єдиній логіці і єдиному сенсу всі сфери суспільного життя: економіку, політику, культуру, повсякденне життя людини. Найбільш яскравим виразом формальної раціоналізації в епоху модерну стає фордизм, суть якого полягає в широкому використанні поточних принципів і технологій [xvii, с. 42]. Як показав сам Дж. Рітцер, така примітивна модель упорядкування сучасних спільнот має свої особливості. По-перше, вона призначена відсталим суспільствам, а також масам, далеким від кваліфікації, яка необхідна сучасним технотронним століттям. По-друге, уніфікації піддається перш за все те, що відповідає спрощеними схемами раціональності, наприклад масова культура, яка виступає сьогодні як основний інструмент руйнування традиційної ідентичності [xviii, с. 342].

Названі концепції відображають принципово різні оцінки тих процесів, які розвиваються в сучасному світі. З одного боку, примітивізація і спрощення в результаті уніфікує вплив західної цивілізації, з іншого — зростання культурного розмаїття, ускладнення і диференціація.

Однак, на наш погляд, дані моделі міжкультурної взаємодії — глокалізація, гібридизація і макдональдизації — існують в сучасному соціокультурному просторі не як альтернативні, а як ті, які конкурують одна з одною. Баланс цих тенденцій виявляється в залежності від багатьох факторів: культурної специфіки країни, її минулого історичного досвіду, від культурної політики держави, особливостей взаємодії з іншими соціокультурними системами тощо. Глобалізація культури не означає, що групи і індивіди стають однаковими в культурних відносинах, швидше за відбувається поява нових культурних відмінностей і акцентуації в контексті взаємодії локальне — глобальне.

Таким чином, глобальні зміни в сфері культури не пов'язані з втратою державою своєї національної неповторності, нав'язуванням певних стандартів всьому світу і тотальної уніфікацією. Саме в період глобальних змін у всіх сферах життя суспільства

посилюється почуття національної ідентичності і відбуваються процеси локалізації та глокалізації.

Так, аналізуючи статистику Євробарометра (міжнародний проект регулярних опитувань Громадської думки, що здійснюється під егідою Європейської Комісії), можна виявити, що 74% респондентів відносять себе до європейців, для 32% європейська ідентичність стоїть на першому місці в порівнянні з національною, а 94% респондентів також відчувають свою національну ідентичність [xix]. Слід говорити про те, що ідентичність європейців двоїста, причому пріоритетним громадяни вважають національну, а не європейську ідентичність. Крім того, кожне суспільство, яке де факто є мультикультурним, в результаті, як показує практика, стикається з проблемою, як правильно поставитися до вимог особливого статусу етнічними або релігійними групами. Як справедливо зазначає австрійський вчений Урс Альтерматт, за умов сучасної європейської інтеграції неминуче зберігатимуться подвійна та множинна ідентичності: «Європейський Союз буде функціонувати тільки в тому випадку, якщо люди офіційно й публічно зможуть відчувати себе громадянами своїх держав, що мають тривалу історію розвитку, та свою приналежність до якоїсь культури» [xx, с. 125].

Саме таке розуміння культури характерно для дослідників міжкультурних комунікацій в сучасному світі, наприклад для С. Бенхабіб. На його думку, будь-яка культура не є «зв'язним наративом, який легко викласти» [xxi, с. 164], а сукупністю конкуруючих наративів, межі яких проникні, непостійні, динамічні і мінливі. «Ніколи не буває єдиної культури, однієї логічно вивіреної системи вірувань, символів і звичаїв, яка поширювалася б по «всьому колу людської діяльності»... У будь-який момент часу існують конкуруючі колективні наративи і позначення, що тягнуться поверх інститутів і формують міжкультурний діалог» [xxi, с. 71-72]. Будь-яка культура — поліфонічна, багаторівнева, децентралізована і розколота на частини система, що несе в собі безліч різноманітних, часто суперечливих смислів й існує в умовах безперервного діалогу й знаходження консенсусу з іншими культурами.

Розкриття проблеми у наявні наукові статті не слід вважати повною, оскільки реальні процеси глобалізації продовжується, а тому нові її аспекти ще чекають на своїх дослідників і потребують ретельного політологічного аналізу.

¹. Тойнбі, А. Дж. Цивілізація перед судом історії. Москва : Прогресс – Культура, 1996. 480 с.

¹. Шевцов А. І. Майбутнє людства необхідно спланувати: глобальні загрози і довгострокова стратегія розвитку України. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 1(2). С.187–193.

¹. Поланьї К. Велика трансформація: політичні і економічні істини нашого часу; пер. з англ. А. А. Васильєва [и др.]. Санкт-Петербург, 2002. 320 с.

¹. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта. Москва : Аспект-Прогресс, 1996. 317 с.

¹. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. Москва : Московская школа политических исследований, 2002. 320 с.

¹. Корнієнко В. О., Денисюк С. Г. Формування європейської ідентичності: аргументи для України. *Політологічний вісник*. Вип. 80. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка, 2018. С. 20-35.

¹. Castells M. The power of identity. Oxford, 1997. Vol. 2: *The information age: economy, society and culture*. P. 2.

¹. Hafez K. Zwischen Parallelgesellschaft, strategischer Ethnisierung und Transkultur: die türkische Medienkultur in Deutschland. *B deutsche und internationale Politik*, jg. 45, h. 6, 2000, p. 729–730.

¹. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности : трактат по социологии знания. — М. : Медиум, 1995. 343 с.

¹. Зинченко В. В. Общественные и институциональные трансформации в современных индустриальных системах. *Политические институты в современном мире*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет. ООО «Аллего», 2010. С. 129–132.

¹. Ferree M.M., Gamson W.A., Gerhards J., Rucht D. Four models of the Public Sphere in Modern Democracies.

Theory and Society, 2002. Vol. 31. No 3. P. 305.

¹. Бодрунова С. С. Концепции публичной сферы и медиакратическая теория: поиск точек соприкосновения. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2011, т. 14, № 1, С. 123.

¹. Dahlberg L. Rethinking the Fragmentation of the Cyberpublic: From Consensus to Contestation. *New Media & Society*. 2007. Vol. 9. No 5. P. 827–847.

¹. Сравнительное изучение цивилизаций : хрестоматия / Сост., ред. и вступ. ст. Б. С. Ерасов. Москва : Аспект Пресс, 2001. 556 с.

¹. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва : АСТ, 2003. 603 с.

¹. Ритцер Дж. Макдональдизация, глобализация / американизация и новые средства потребления. *Современные социологические теории*. 5-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2002. С. 497–506.

¹. Зарубина, Н.Н. Трансформации рациональности в глобализирующемся мире: влияние денег. *Социс*. 2009. №4. С. 38–48.

¹. Федотова В. Г. Хорошее общество. Москва : Прогресс–Традиция, 2005. 544 с.

¹. Eurobarometr 71 Future of Europe. URL: [http:// ec. europa. eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe. pdf](http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe.pdf) (дата звернення: 07.06.2013).

¹. Альтерматт У. Етнопціоналізм — європейське зло. Національна ідентичність: Хрестоматія / Упоряд. Т. С. Воропай. Харків : Крок, 2002. 316 с.

¹. Бенхабیب С. Притязання культури. Рівенство і різноманітність в глобальну еру. Москва : Логос, 2003. 350 с.

The article analyzes the specifics of intercultural interaction at the present stage of development of society. It is noted that today societies and cultures are subjected to the massive pressure caused by the process of globalization, which affects the fundamental foundations of world order, creating a number of contradictions. The significance and role of consensus as a factor of intercultural interaction in the conditions of socio-cultural globalization are revealed.

Key words: conflict, intercultural interaction, socio-cultural globalization, cultural expansion, consensus.

УДК 327
ББК 66.04

Катажина Єндрацик

ВІД ДОБРОСУСІДСТВА ЧЕРЕЗ СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ДО ПРАГМАТИЗМУ. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В 1991-2005 РОКАХ

Українсько-польські відносини в 1991-2005 роках характеризувалися змінною інтенсивністю. Окремі етапи цих відносин залежали від внутрішньої ситуації в обох країнах та зовнішніх чинників, насамперед, від позиції Росії, Європейського Союзу та НАТО. Упродовж майже десяти років українсько-польські відносини окреслювалися як стратегічне партнерство. Східна політика Польщі не встигла звільнитися від ідеалістичного та бажаного погляду на українських партнерів і переконання в необмежених можливостях своєї політики щодо України. Незважаючи на багато зусиль, а також заяв верхівок, великі труднощі спостерігались у подоланні взаємної недовіри та історичних суперечок (справа Меморіалу львівських орлят, акція «Вісла», питання інтерпретації подій на Волині в 1943 році). Найвища інтенсивність політичних контактів зафіксована з 1996 по 2005 рік. Після вступу Польщі до Європейського Союзу відносини з Україною почали виразно розвиватися від стратегічного партнерства до відносин, які можна назвати «прагматичними».

У дослідженнях на тему українсько-польських відносин можна зустріти велику кількість періодизацій, які часто різняться. Чітко простежується тенденція до штучного пошуку певних меж, що відокремлюють різні стадії взаємин¹. Пошук спільного знаменника для ряду подій часто видається ризиковим. Однак, виявляється, що перспектива на більш тривалий час робить цей процес набагато простішим, відбувається певною мірою мимовільний відбір важливих та менш важливих подій. У моїй монографії від 2010 року період майже 15 років (1991-2004 рр.) я розділила на чотири частини², а сьогодні більш тривалий період - чверть століття взаємин – я б розділила на три основні етапи:

¹ А. Киридон, *Українсько-польські відносини “Нова Ера”* [cniвnpaцi, dspace.tnpu.edu.ua:8080/jspui/.../1/Kurudon.pdf](http://dspace.tnpu.edu.ua:8080/jspui/.../1/Kurudon.pdf); W.Gill, N.Gill, *Stosunki Polski Ukrainą w latach 1991 – 1993, Toruń - Poznań 1994*; K. Fedorowicz, *Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989 – 1999, Poznań 2004*.

² Спроба періодизації українсько-польських відносин на чотири етапи: 1991-1992рр. – романтичний, налагодження стосунків; 1993-1995 рр. – охолодження; 1996-2001 – стратегічне партнерство; 2001-2004 рр. – прагматизм. Розширений і поглиблений опис українсько- польських стосунків можна знайти тут: K. Jędraszczyk, *Strategiczne partnerstwo ukraińsko – polskie. Polska w polityce niepodległej Ukrainy, aneks – kalendarium*, Poznań 2010, ss.426. Особливу увагу варто звернути на розділ IV, у якому здійснено глибокий аналіз найважливіших проблем взаємовідносин, таких як: проблема Меморіалу львівських орлят, події на Волині, приватизація Ченстоховського металургійного комбінату («Гута Ченстохови»).